

УДК 050:94(497.11)''18/20'' Цариградски гласник
<https://doi.org/10.18485/bratstvo.2017.21.5>

СРПСКЕ ДИНАСТИЈЕ У „ЦАРИГРАДСКОМ ГЛАСНИКУ”*

Три српска суверена, два у Србији и један у Црној Гори, чије су владавине захватиле време излажења „Цариградског гласника”, као и чланови њихових породица, помињани су у листу, у више наврата и различитим поводима.

Куће Обреновића, Карађорђевића и Петровића биле су редовна тема, а њихове активности праћене с дужном пажњом. Тиме се оном делу српског народа који до тада није имао среће да се нађе у окриљу својих владара, давао предукус слободе. Свакако је било лакше носити јарам стране управе са погледом упртим ка двема слободним и независним српским земљама.

Сродничке везе и везе пријатељства које ме
везују за Цетињски двор и Црну Гору,
остају трајне и непоколебљиве.¹

Горњи цитат из престоне беседе краља Петра Првог Карађорђевића, изговорене на отварању Народне скупштине у Београду, 3.

* Рад је настао у оквиру пројекта Министарства просвете и науке Републике Србије „Српска нација – интегративни и дезинтегративни процеси”, Ев. бр. 177014.

¹ *Краљева реч*, Цариградски гласник, 1904, X, 46, 1.

ноембра 1904. године кратко и језгровито осликавају не само став једног владара, већ међусобни однос читавог српског народа без обзира на државну, административну и сваку другу раздвојеност, а готово међу становништвом Србије и Црне Горе – двеју обновљених самосталних српских држава, изниклих на пепелу вековног ропства и страдања.

У њих су биле упрте очи нарочито оног дела нашег националног корпуса који је силом прилика живео ван матице. Уредништво „Цариградског гласника” пажљиво је бележило тамошња збивања, а активности српских и црногорских владара биле су омиљана тема. Но, пођимо хронолошким редом.

Обреновићи

Две најјаче упоришне тачке српског народа, духова и световна, нису се случајно стекле у првом напису „Цариградског гласника”, листа тзв. ’отоманских’ Срба, у коме се помиње утемељивач наше духовности, а затим касније и актуелни српски владар. После извештаја о обележавању Савиндана у Цариграду, следи вест да је ”Краљ Србије Александар I 13. јанура 1895. отишао у Бијариц својој мајци у походе” и да ће, према писању штампе, приликом проласка кроз Париз посетити новог француског председника. Овај нанаметљиви допис објављен је у рубрици *Стране Вести*, на шестој страни, да би се касније редослед оваквих написа мењао, поступно прелазећи на почетне странице.

Недељу дана касније, у рубрици *Преглед штампе*, пренето је писање француског листа „L’Orient” о званичном дочеку краља Србије у Паризу, који заузима више од половине простора на деветој страни броја 3.

Један од прилога ове тематике јесте и допис *Краљева слава* о томе како је „Краљ Александар прославио по старом српском обичају своје крсно име, Светог Николу. Уочи празника изјутра г. митрополит извршио је водоосвећење у дворској капели, а послеподне било је бденије. На сам дан славе била је служба у капели којој су присуствовали краљ с матером краљицом Наталијом.” Следи приказ даљих свечаних церемонијала, са занимљивом завршном реченицом: „Приликом своје славе, краљ је помиловао многе затворенике, а међу њима четворицу за штампарске преступе.”²

²Цариградски гласник, 1895, I, 48, 3.

По Васкрсу 1896. године, на првој страни бројева 13 и 14 објављени су чланци *Пут краља Александра и Краљ Александар у Св. Гори*, преузет из „Српских новина”, коме се описује посета Његовог Краљевског Величанства најславнијој српској светињи, манастиру Хиландару јер су се у том, вековима чеканом и измољеном, тренутку спојиле српска владарска прошлост и садашњост. Као што је већ речено, 20. јануара 1900. године, лист подробно извештава, о поновној посети краља Александра Хиландару у чланку под насловом *Једна краљевска успомена*, а у међувремену било је и других вести са српског двора.

Чланак *Њ. В. Краљ Александар и Србија* један је од јасних показатеља промена односа турских власти према Србији, поготово имајући у виду чињеницу да се ради о тексту преузетом из, како истиче Уредништво, најугледнијег и најмеродавнијег турског престоничког листа „*Malumat*”, који садржи извештај о прослави двадесет и првог рођендана краља Александра, 2. августа 1897.

У концизној али језгровитој биографији, коју садржи репортажа новина „*Malumat*” исказане су похвале на рачун српског суверена, уз наглашавање да иако је, ступио на престо веома млад, после абдикације краља Милана 1889, прво заједно са намесништвом, а од 1. априла 1893. године самостално, „Он се труди да очува спољни и унутрашњи углед Србије и да отклони сваку неприлику од своје земље свим могућим средствима. Он је уклонио финансијску кризу од које је Србија патила, ставивши је на тврде основе проширењем индустрије и трговине којима је вазда особиту пажњу поклањао, а то даје велике наде за будући напредак ове државе. У спољној политици млади краљ показао је до крајњег степена изврстан такт и велику способност, тако да су се под њиме спољни односи Србије ретко кад у неодређеном и колебљивом стању налазили.”

Неговање пријатељских билатералних односа било је од посебне важности за српски живаљ у турској царевини. Ево шта о томе доноси поменути турски лист: „Добро одржавање политичких односа између Отоманске империје и Краљевине Србије не доноси само узајамну корист обема државама, већ оно служи кудикамо другим озбиљнијим интересима.”³ Овај чланак био је један од светлих знакова да је дојучерашња поробљена, окупирана и потлачена Србија полако постајала чинилац на балканској политичкој сцени.

Следећа занимљива вест преузета је из „Српских новина”, службеног листа српске владе. Реч је о одликовању краља Милана као ко-

³ Цариградски гласник, 1897, III, 28, 1.

манданта активне војске од стране султана Абдулхамида. „Недавно смо у нашем листу говорили о искреним пријатељским одношајима између наше царевине и Србије, па ево сад и нове потврде, и не може бити сјајнијег доказа о томе пријатељству. Њ. В. Краљ Милан није само отац владајућег краља Србије и глава династије Обреновића, него и Командант активне војске српске.”, стоји у коментару „Цариградског гласника”.⁴

Ради брижљиве жеље и потребе да се Срби ван Србије заштите од сувишних информација које би их непотребно оптеретиле и смутиле, покушај атентата на краља Милана приказан је на занимљив начин.

Прво је као вест од прворазредног значаја, у броју 27, 1899. године, објављен чланак *Благодарење*. „На глас који је стигао овде о немилу догађају у Београду који се догодио узвишеном родитељу Њ. В. Краља Александра, команданту српске активне војске, Њ. В. Краљу Милану, Краљевско посланство Србије, поред честитке упућене Њ. В. Краљу Милану, приредило је свечано благодарење за срећни исход немилу догађаја.” После црквене службе и свечаности на којој је певао хор Српске гимназије у Цариграду, приређено је и славље.

Тек на другој страни у рубрици *Вести из Србије*, дата је пуна информација о покушају атентата на краља Милана. „Прву чашу шампањца подигао је отправник послова Јован Христић у здравље Њ. В. Краља Србије, истичући притом велике заслуге дома Обреновића за Србију, а нарочито заслуге првога краља обновљене Србије и његовог сина”, стоји између осталог у чланку на који се надовезује напис с врха прве стране наредног броја.

„Ивањдански догађај пробудио је у грудима Срба читав сплет осећаја које прожима дубока и искрена радост што је Промисао била уз узвишеног родитеља у тренутку од којег би последице могле бити тако недогледне.(...) Сва земља стоји данас уједињена молитвом.” Овако почиње још један чланак који је Уредништво посветило покушају атентата, а који у даљем току садржи топле и потресне речи подршке владарској кући Обреновића.⁵

С друге стране, када за мање од четири године, у једном другом завереничком подухвату чији ће исход бити коначан и судбоносан, династија Обреновића буде разорена, „Цариградски гласник” ће занемети.

⁴ Цариградски гласник, 1898, IV, 8, 1.

⁵ Промисао Божија и љубав народа, Цариградски гласник, 1899, V, 28, 1.

ЦАРИГРАДСКИ ГЛАСНИК

(TZARIGRADSKI GLASNIK)

БРОЈ 6.	ЦАРИГРАД, Четвртак 1. Фебруара 1901.	ГОДИНА VII.
ЦЕНА ЗА ПУТОВАЊЕ У ЦАРИГРАД 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи. У ЦАРИГРАДУ 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи. У ЦАРИГРАДУ 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи.	ЦЕНА ОД ГЛАСНИКА: За месец 1/2 (ПЕРА). За три месеца 3/4 (ПЕРА). За шест месеца 1 (ПЕРА). За годину 1 1/2 (ПЕРА). За три године 4 (ПЕРА). За пет година 10 (ПЕРА). За осам година 15 (ПЕРА). За десет година 20 (ПЕРА). За двадесет година 40 (ПЕРА). За тридесет година 60 (ПЕРА). За четрдесет година 80 (ПЕРА). За педесет година 100 (ПЕРА). За шестдесет година 120 (ПЕРА). За седамдесет година 140 (ПЕРА). За осамдесет година 160 (ПЕРА). За деведесет година 180 (ПЕРА). За стотину година 200 (ПЕРА).	ЦЕНА ЗА ПУТОВАЊЕ У ЦАРИГРАД 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи. У ЦАРИГРАДУ 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи. У ЦАРИГРАДУ 1/2 (ПЕРА). У Осталим местима по тарифи.

ЊЕГ. ВЕЛИЧАСТВО КРАЉ МИЛАН

БИВ. КРАЉ СРБИЈЕ

Рођен 10. Августа 1854. год. у 29. Јануара 1901. год.

Сутрашњи Краљевина Србија у српској државности још једном је променила обичајног краља. И. Н. Краљ Милан је, јуче је у Беогу, 29. Јануара у 10. часова дана, после кратког али значајног састанка са министром унутрашњих дела и председником владе, оставио своје краљевско место и прешао у Србију као приватни човек.

Напомена: краљ је у 10. часова дана оставио своје краљевско место и прешао у Србију као приватни човек. Овај чин је извршен у присуству министра унутрашњих дела и председника владе.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

1864. г. ради образовања и студија у Лондону, где је био чланом Српског друштва. Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

За разлику од његовог сина и наследника на престоу, првом српском краљу од пропасти средњевековне Србије па до краја деветнаестог века, од Господа је била намењена природна кончина.

Вест о смрти краља Милана прапраћена је истом пажњом као и упокојење црквених великодостојника, те самог власника листа Косте Групчевића.

На читавој првој страни броја објављен је концизни краљев животопис, с посебним освртом на период болести и последње дане, уз наглашавање да је његов син и наследник брижљиво пратио здравствено стање свога родитеља.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Краљ Милан је рођен је у Јасу (у Руднику) 10. Августа 1854. године, од оца Милоша Обреновића, краља Србије, и мајке Јелене Обреновић, кнегиње Србије.

Познато је да је краљ Милан био незадовољан синовљевим брачним избором, али је занимљиво како у датом тренутку „Гласник”, у осврту на кретање почившег бившег српског владара у последњим годинама, обазриво и замагљено износи, податак да је он, после боравка у иностранству остао у Србији све до јуна месеца 1900. када је отишао у Карлсбад на лечење, одакле се „*после догађаја који су наступили* (курзив Љ.Ч.) није вратио у Србију, станујући стално у Бечу.”

У следећем броју на врху прве стране објављен је извештај о парастору одржаном у руској цркви у Цариграду уз свештенодејствовање рашко-призренског митрополита Нићифора, заједно са руским протојерејем Орловим и двојицом ђакона. Поред српских угледника и народа, присуствовали су и представници тамошњег дипломатског кора.⁶

Следе прилози о погребу, и парастосу у Саборној цркви у Београду, затим *Последњи дан краља Милана* и на крају чланак *Манастир Крушедол* у коме на почетку стоји: „Пок. краљ Милан желео је да се сахрани у једном од српских манастира на Фрушкој Гори. Тој његовој жељи удовољено је и он је сахрањен у лепоме и знаменитоме манастиру Крушедол.” Из репортаже о погребу издвајамо: „Краљ је био обучен у српску генералску униформу. Руке су му биле скрштене на прсима, а у рукама је имао бројанице са Светог Гроба у Јерусалиму који је он походио. О врату на свиленој врпци био је крст Св. Гроба а на грудима орден Милоша Великог.”

Двадесет и други фебруар био је датум који се с разлогом торженствено прослављао и о обележавању тог великог дана за српски народ пише и „Гласник”: „Знаменит је и сјајан дан новије српске повеснице 22. фебруар. Тога дана, пре седамнаест година, Србија је проглашена за краљевину а истога дана године 1889. њен млади владалац Њ.В. Краљ Александар I Обреновић ступио је на Богом дани му престо, поздрављен одушевљеним усклицима и злаћеним жељама васколиког народа.”⁷

Како даље лист извештава, на згради Српског посланства тога дана виорила се тробојка, господин Новаковић је са супругом дочекивао госте, а одржан је и благодарствени молебан за здравље и срећу краља који је служио високопречасни архимандрит Нићифор. Пријему је присуствовао велики број угледних званица.

⁶ Цариградски гласник, 1901, VII, 7, 1.

⁷ Прослава 22. фебруара у Српском краљевском посланству, Цариградски гласник, 1899, V, 9, 1.

Годину дана касније, у чланку броја 9 из 1900. године, под насловом *У посланству Србије – 22. фебруар*, који је овог пута заузео централно место, прослава поводом српског државног празника описана је готово истим речима.

Међу многим похвалама којима обилују репортаже о активностима краља Александра Обреновића, ваља поменути и вест о специјалном библиофилском издању *Мирослављевог јенађеља* које је израђено у ограниченом тиражу од 300 примерака. „Краљу Александру припада свакако прва и највећа хвала и слава поради овог издања. Затим се мора изразити хвала и признање фототипичком заводу Ангерера и Гешла у Бечу који је знао пустити ову драгоценост у свет у опреми којој ни најстрожији судија не може ништа замерити”, стоји у коментару написа *Мирослављево јеванђеље*.⁸

Исте године у броју 32, лист је упечатљиво известио о свечаном обележавању краљевог рођендана. У централном чланку, додуше под неутралним насловом *Други август*, објављена је опширна репортажа о току прославе у Цариграду, од благодарствене службе у цркви Св. Николе у Галати, до пријема у српском посланству који је трајао до поподневних часова, а уз присуство најугледнијих званица. Из данашњег угла гледано, овај чланак има посебну информативну вредност захваљујући поименичном списку угледних званица које су припадале тамошњој српској елити.

Две седмице касније, на истом месту, тј. у самом врху прве стране, објављена је песма Османа Ђикића испевана у част султана Абдулхамиди, поводом годишњице његовог ступања на престо, тзв. *Дулуси Хумајуна* чији су рефрени *Падишахимиз чок јаша – Нека наш падишах⁹ дуго поживи* и *Падишахимиз бинлер јаша – нека наш падишах живи на хиљаде година*, испевани на турском језику, али написани ћирилицом, јер је у Турској тада у употреби било арабично писмо које, с обзиром на општу неписменост, огроман проценат ни аутохтоног турског становништва није знало.¹⁰

Може се рећи да је оваквим уређивачким поступцима, прављена равнотежа између срца и ума – између искрене љубави према краљу сопственог народа и домовине за којима се чезнуло и принудне отаџбине чији се владар морао поштовати.

⁸ Исто, бр. 11, стр. 3

⁹ Падишах: персијска реч у значењу владар; султан

¹⁰ *Ц.Г.*, V, 34 /1899/, 1

Чланак *Српски краљ Александар у Бечу* на два и по ступца насловне стране броја 1 из 1900. године готово из сата у сат извештава како се одвијала званична посета српског владара аустријској престоници који је тамо стигао након боравка у бањском одмаралишту Мерано.

Издвајамо: „Краљ је примљен са свим почастима које припадају његовом положају. Цар и краљ Фрањо Јосиф I, надвојводе и министри званично су га поздравили на станици. На перону станице била је упарађена почасна чета. (...) Кад се појави мерански брзи воз са краљем Александром, музика засвира српску народну химну. (...) Пре подне је краљ у Хофбургу примио у аудијенцију министра иностраних дела Голуховског. (...) У шест сахати увече био је у мраморној дворници Хофбурга свечани ручак на који су дошли: Краљ Александар са својом свитом, затим надвојвода Фрања Фердинанд са врховним хофмајстором својим Длауховнским, надвојвода Фердинад Карло са коморним начелником пуковником бароном Бодманом, надвојвода Људевит Виктор... Увече је краљ Александар са царем и краљем Фрањом Јосифом присуствовао свечаној представи у дворској опери... Следећег дана је био приређен дворски ручак у част краља Александра...” Укратко, читав допис обилује описима свечаних и отмених гестова чије је детаљно помињање сигурно будило радост и понос код читалаца – хиљадама километара удаљених од Србије.

Следећи велики тренутак у животу последњег изданка династије Обреновић који је на примерен начин представљен у листу био је венчање краља Александра са Драгом Машин. Том догађају „Гласник” је посветио први чланак насловне стране броја 29. од 13. јула 1900. године. Под насловом *Женидба краља Србије*. Како је у самом том моменту јавност гледала на краљев избор и како се завршио овоземаљски живот краљевског пара опште је позната ствар. Међутим, већ само на основу ранијих написа „Цариградског гласника” о две посете краља Александра Обреновића Хиландару, а затим посебно и о међународном угледу и поштовању које је успео да задобије, свакако говоре у прилог његових људских квалитета и владарске зрелости, упркос младом животном добу.

У најави овог свечаног и за читав народ значајног чина, стоји: „Млади краљ Србије, ушавши већ у године када треба да помишља на заснивање свог властитог породичног живота, решио се да женидбом то учини и да своју династију продужи. У тој тако племенитој и тако природној жељи, млади краљ је, следујући у својим државним радовима својим великим прецима учинио и овај корак у њиховоме духу, пришавши још ближе народу који га толико цени и воли и иза-

брао је себи за супругу Српкињу, унуку свој Србији знаног и цењеног родољуба, пок. Николе Луњевице, војводе од Рудника. Глас о овој намери младога краља Србије одјекнуо је у свој Србији и на све стране и нема сумње да ће овај нови акт владоца Србије предусрести једнодушне симпатије Срба у Краљевини и ван ње. (...) Народ српски из чије је средине поникла династија Обреновића има да забележи свога поноса ради тај нови чин кроз који народна династија једну кћер из отмене куће једнога по превасходству народног човека, уздиже на краљевски престо. (...) Све жеље пријатеља Србије и њеног младог краља сливају се данас у једну искрену и срдачну жељу да вереница Њ. В. Краља Александра свом својом вољом и великом интелигенцијом следује високом и славном примеру кнегиње Љубице која је своме мужу и књазу била и свом душом одана супруга и друг пун врлина и вредноће у сваком народном опште корисном послу.” Овај текст, као и неки наредни, потписан је само словом: у.¹¹

Две недеље касније лист извештава: „У десет сати пре подне (23.7.1900, прим. Љ.Ч.), кренуо се краљ са својим часницима и у великој пратњи великодостојника ка својој заручници у стан где их је дочекала младина родбина и виши официри који су ту били на служби. Пошто су извршени српски народни обичаји пре поласка невестиног из њене куће, сватови су се кренули овим редом: напред је јахао цео ескадрон краљеве гарде, за њим један дворски часник на коњу а за тим су ишла велика парадна отворена дворска кола и у њима је седела невеста, а поред ње с леве стране краљ. За краљевим колима јахао је други ескадрон краљеве гарде, на челу велике свите генерала и виших официра. За њима се возио у другим истим таквим колима опуномоћеник Њ.В. Цара Русије Николе II, који је кум младенима. (...) Венчање је извршио Њ.В. Пр. митрополит Србије са свима владикама, по црквеним прописима. (...) Цело послеподне тога дана врвиле су хиљаде света улицама београдским у радости и одушевљењу. (...) Сви београдски листови издали су свечане бројеве и донели најновије слике Краља и Краљице.”¹²

Скоро сви чланци на првој страни поменутог броја посвећени су великом догађају који је после дуго времена озарио српска лица. Следе пригодне честитке, пре свега васељенског патријарха, а одмах затим благодарност краљевског пара, уз изразе најдубље ганутости и молбе за молитве. „Као и у другим већим градовима у којима живе

¹¹ Највероватније: Уредништво

¹² Цариградски гласник, 1900, VI, 31, 1.

Срби, у нашем посланству у Цариграду одржана је пригодна свечаност, као и молебствије,” стоји на крају.

Како „Гласник” извештава, не само на дан венчања, већ од почетка званичног вереништва, па и након свадбене церемоније, у Београду су се тим поводом одржавале разне манифестације – бакљада, концерти и слично, да би потом народне депутације из разних крајева долазиле у двор на честитање. Био је то очигледно толико жељени предак и укрепљење од деценијских, штавише вековних, брига и невоља.

После мање од пола године, краљевски пар се помиње у склопу државних послова краља Александра. Чланак *Краљ и краљица Србије у Нишу* на првој страни броја 2 од 4. јануара 1901. године, извештава о званичној краљевској посети граду на Нишави, у пратњи министара и уз све протоколарне почасте. Боравак започет благодарењем у цркви уз чинодејствовање владике Никанора, настављен је наредног дана заседањем Народне скупштине које је започело призивањем Духа Светог, а председавао је краљ Александар.

Према писању „Цариградског гласника” и листова који су му били сродни по националном опредељењу и програмској оријентацији, у кратком периоду живота који је провела на српском трону поред свога супруга, краљица Драга је упркос свему, у великој мери уживала симпатије у народу због своје националне припадности.

Поводом прославе краљичиног рођендана, после непуна два месеца откако је ступила у двор, султан Абдулхамид је преко свог изасланика Насер-паше одликовао је Њ. В. краљицу Драгу лентом ордена Шефакати¹³. Та је вест саопштена у броју 37 1902. године, на самом почетку дописа насловљеног *Догађаји у Србији* у коме се затим описује радосна празнична атмосфера, посебно у Шумадији као краљичине завичајне области, уз наглашавање да је народно усхићење резултат чињенице да је краљица Драга „ћерка српског народа”.

У наредном броју, „Гласник” преноси: „Мостарски ‘Српски вјесник’ има овај чланак поводом дана Њ.В. Краљице Драге: Овде се иде у сусрет свечаном дану. У среду 11. о.м. (11. септембар, прим. Љ.Ч) пада рођендан Њеног Величанства Краљице Драге. Свечаност је дворска, али то ништа не смета да је и народ светкује као свечаност. (...) Да су се прилике стекле другачије, те да се млади краљ Србије морао ожени како није желео – туђинком, на престолу Србије, да није било ове Српкиње сада би седела туђинка, жена друге вере, друге крви,

¹³ Поред још неколико угледних Српкиња, истим орденом касније је била одликована и црногорска краљица Милена Вукотић Његош.

обичаја и навика, без срца и осећаја, без љубави за српски народ и његову срећу. Покрај тога, туђинка би почела увлачити народ у туђе обичаје, своје ћуди и преко гомиле туђинаца које би довела са собом и који би за њом дошли, почела вршљати по држави која би губила и губила своју националну политику. (...) Краљица Драга се уздигла из реда обичних Српкиња у данима опасности за сваког појединца, у тешким данима за народ и државу, дигла се на висину и заузела место на престолу. Мутна и опасна ситуација намах се разбистрила. Србија је враћена себи. Народ је дахнуо душом, пријатељи српски се обрадоваше. Дакако за овај обрт у првом реду заслуга припада младом краљу Србије. Може се рећи да је искључиво његово дело. Но, и ако јесте, нико неће порицати да оно није извршено без суделовања краљице Драге. Она је донела љубав у кућу свога домаћина...”¹⁴

Тужна је чињеница да су ови леви утисци о краљици Драги само неколико месеци претходили трагичној и суровој ликвидацији краљевског пара, у државном удару, што је означило крај династије Обреновића.

Краљ Александар и краљица Драга убијени су, 29. маја 1903. године. Овај догађај познат у историографији као Мајски преврат, одиграо се уочи изласка броја 22 „Цариградског гласника” и сасвим је извесно да је телеграфским путем та вест већ била обишла читав свет. Међутим, из разлога које смо већ навели и потребе да по овако деликатном питању не заузима никакав вредносни суд, Уредништво је једноставно препустило другим изворима да о трагичној судбини суверена Србије и његове супруге обавесте тамошњу српску јавност. Штавише, на другој страни поменутог броја 22 који се пред читаоцима нашао 30. маја, у рубрици *Вести из Србије*, две вести говоре о одликовањима које је краљ Александар био доделио: Орден Милоша Великог господину Димитрију Цинцар Марковићу, и Орден V степена Светога Саве на застави Београдском певачком друштву.

Занимљиво је што макар ове две вести нису биле опозване, имајући у виду чињеницу да у тренутку њиховог објављивања ни краљ Александар ни одликовани председник Владе Димитрије Цинцар Марковић нису више били међу живима.

¹⁴ Под оценом да се „Србија вратила себи”, вероватно се мисли на напуштање личног режима и враћање уставног поретка од стране краља Александра, за шта историографија заслугу делом приписује и краљичином утицају. Нпр. види: Радош Љушић, *Српска државност 19. века*, СКЗ 663, Београд 2008, 241.

Након убиства краља Александра Обреновића и краљице Драге, без коментара, без иједне сувишне речи, сасвим сведено и резервисано, у чланку *Промена на престолу Краљевине Србије* лист извештава: „Глас о смрти краља Александра и у најудаљенијим и најзабаченијим селима биће да су већ чули наши читаоци. Одмах иза његове смрти 29. маја рано изјутра, јер је покојни краљ последњи члан Обреновића куће те није имао нико његов да прихвати владу, склопила се привремена влада од чланова из свих странака земље да одрже у земљи ред и мир до бирања новог краља.”¹⁵

Овај напис био је уствари увод у вест о избору краља Петра Карађорђевића. У наредним годинама „Цариградски гласник” ће с пуним замахом, с једнаким поштовањем, пијететом и похвалама писати о новом српском владару.

Прави искрени коментар на време владавине краља Александра Обреновића лист ће саопштити узгредно, 26. септембра 1903, у осврту на актуелне прилике у Србији: „У суседној краљевини пошли су сви државни и народни послови набоље. У земљи је завладао мир, ред, сталоженост, законитост и уставност, дакле, све оно чега је народ до 29. маја био много жељан. Народ је пак својим држањем од тог времена наовамо доказао да је тај бољитак у пуној мери заслужио.”¹⁶

Карађорђевићи

Шестог јуна, кад је први шок већ био преброђен, а политички живот у Краљевини Србији се полако враћао у редовне токове, објављен је насловни чланак *Промена на престолу Краљевине Србије*, који смо горе поменули.

После цитирања прогласа српских званичника упућеног народу, у наставку чланка дат је новинарски коментар: „У овим данима за суседну краљевину, нама је мило што је она дала најочитији доказ своје велике државничке зрелости чији су се синови узорно понели према новоме положају надмећући се ко ће више помоћи привременој влади.”

У складу са одредбама Устава из 1901. године, избор новог краља налазио се у надлежности Народног представништва, Сената и Скупштине, уз обавезу да у року од десет дана обаве изборни поступак.

¹⁵ Цариградски гласник, 1903, IX, 23, 1.

¹⁶ *Прилике у Србији*, Исто, бр. 39, стр. 1.

„Као што су родољубиви синови земље и пријатељи Краљевине очекивали, и овај чин извршен је с пуно достојанства и мудрости ...”

На истој страни, готово у потпуности посвећеној новоизабраном српском суверену који се у датом тренутку налазио у Женеви, објављени су прилози: *Избор Њ. В. Краља Петра* који садржи подробни извештај са изборне седнице, а затим чланак *О животу Њ. В. Краља Петра I Карађорђевића*.

Упркос концизности изнетих биографских података, није изостављен опис једне епизоде из времена када се будући краљ као млад човек школован у иностранству и стекавши одличну официрску спрему, нашао у легији странаца током немачко-француског рата када је извршавајући један обавештајни задатак, храбро пројахао кроз кишу метака. „Краљ Петар има веома допадљиве манире, његово понашање показује велика човека. Говор му је веома тих, опрезно бира изразе, мрзи лаж и држи се чврсто уверења које и у политици мора давати морала”, стоји на крају.

„Новоизабрани краљ Петар I после четрдесетпетогодишњег борављења изван отаџбине, враћа се у Србију да управља свој народ у доста тешким приликама, па ипак раније погрешке управника земље за новог краља врло су важна околност да придобије љубав својега народа и да заслужи признање будућег покољења”, оцењује бугарски лист „Мирь”, орган Народне странке у Софији, након вести о једногласној одлуци Српске скупштине о избору новог владара, а што „Гласник” с поносом преноси, на првој страни броја 24, од 17. јуна, да би затим објавио *Родословље владалачке куће Карађорђевића*, а на шта ће се надовезати чланак у следећем броју о краљевим мушким потомцима.

Број 25, такође на првој страни, доноси репортажу *Краљев долазак*: „Да се опише величанствен дочек Њ.В. Краља Петра који му је народ приредио, било би мало употребити све ступце овога листа. Стога доносимо за данас само службене поздраве и отпоздраве, према саопштењу службених новина.”

Овај, како је наведено, сажети допис протеже се на више од два ступца, да би затим уследио чланак *Синови Њ.В. Краља Петра I*, преузет из петроградских новина „Новое время”: „Старији син новог краља српског Ђорђе васпитава се у кадетском корпусу Александра II. Он је дошао у Русију заједно са својим оцем, сада краљем Србије и млађим братом Александром у лето 1899. године.”

Даљи биографски подаци посебно похвално говоре о принцу Ђорђу, уз наглашавање да је врло брзо научио руски који пре почетка

војног образовања није знао, да такође одлично говори француски и немачки језик, да се одликује „одличним особинама – осетљивошћу на опомене, и искреношћу. (...) Краљевић Ђорђе веома се пази са својим братом Александром који се васпитава у Императорској правној школи и врло често у празничне дане посећује свога брата у корпусу. (...) Као и старији у брат, он такође слободно влада руским језиком.”

Након избора краља Петра Карађорђевића, „Цариградски гласник” континуирано, готово из броја у број, извештава о догађајима везаним за српског династа, што је вероватно имало за сврху да из свести јавног мњења избрише догађаје који су довели до промене на престолу.

Следи чланак о одржавању прославе краљевог рођендана у Посланству Србије, да би недељу дана касније био објављен детаљан извештај о приређеној светковини, на обали Босфора, почев од верског благодарења и молебствија. Сходно уобичајеним церемонијалима, приређиваним у част ранијег владара, прослави су приствовали тамошњи српски званичници и представници српске цариградске елите, наши и руски црквени великодостојници и високи представник Васељенске патријаршије.¹⁷

„У суседној краљевини пошли су сви државни и народни послони набоље. У земљи је завладао мир, ред, сталоженост, законитост и уставност. (...) Избори за Народну скупштину свршени су у највећем реду и миру. Изабрани су за посланике људи у које народ има поверења. (...) Новоизабрана Народна скупштина састала се већ у своје редовно заседање. Томе је претходила један заиста радосна појава, споразум двеју радикалских фракција, радикала и самосталних радикала и израда заједничког програма. (...) На основу тога споразума, састављена је јака парламентарна влада која је Србији у садашњем времену тако потребна. На челу те владе стоји министар-председник, ђенерал господин Сава Грујић, досадашњи посланик Србије у Цариграду, човек велике државничке способности и чисте политичке прошлости. (...) Србија под мудрог управом Њ.В. Краља Петра I стала је на своје ноге и корача јаким и сигурним корацима на путу напредовања. После толико мртвила и нерада, настало је доба живота и рада”, извештава Уредништво 26. септембра у напису *Прилике у Србији*.¹⁸

Три недеље касније, број 42 као први прилог написан у истом духу, доноси чланак *Ново доба у Србији* који извештава о раду На-

¹⁷ „Краљев дан у Цариграду”, Цариградски гласник, 1903, IX, 26, 1.

¹⁸ Исто, бр. 39, стр. 1

родне скупштине и о краљевој престоној беседи пред посланицима. С нескривеном радошћу, наглашава се повољан исход помирења двеју радикалских група које су својим уједињењем донеле одлуку о престанку излажења њихових самосталних гласила, „Уставна Србија” и „Одјек” и да ће убудуће њихов орган бити лист ‘Самоуправа’.

„И строго уставно држање Краља Србије и рад Народне слушштине и програм Владе најбоље потврђују да је у Србији настало ново, срећније доба, доба рада и напретка.”, закључује аутор *С-н*, што је највероватније скраћеница од речи Србин.

У првом броју за 1904. годину извештено је о свечаној предаји писма које је краљ Петар упутио васељенском патријарху Јоакиму III, преко српског посланика у Цариграду којим га званично извештава о свом ступању на престо, а што је Његова Светост пропратио изјавом да ће „Велика Црква која је хришћанским млеком задојила све словенске народе уздизати топле молитве Свемогућему за здравље, напредак и срећу Њ.В. Краља Петра I.”

На трећој страни броја 12 за 1904. годину „Цариградски гласник” доноси вест да је Њ.В. краљ Србије Петар Карађорђевић одликовао чланове братства манастира Хиландара, архимандрита Вићентија и монаха Галактиона. Био је то ненаметљив знак владареве свести о пролазности световне овоземаљске славе и моћи, и трајности духовних вредности.

Краљева прва годишњица пропраћена је са два чланка на првој страни под насловом *Други јуни у Србији* и *О Њ. В. Краљу Петру*. Док је први напис протоколарно свечан и у суштини типичан хвалоспев, дотле други привлачи већу пажњу јер се ради о преношењу писања грчког листа „Тахидромос”: „Један општи и пун одушевљења израз оданости, поштовања и љубави, што се из дана у дан све више умножава, прати српског Краља Петра I који је фактички доказао да има непоколебљиву жељу да остатак свог живота посвети са самопрегоревањем на корист законитих и добро схваћених интереса Србије...”

По природи ствари, у свом коментару Уредништво исказује задовољство оваквим оценама.¹⁹

С обзиром на то да се крунисање састоји од два засебна обреда, миропомазанја као духовног чина, и самог чина крунисања, „Гласник” је прво у рубрици *Вести из Србије* пренео писање листа „Самоуправа” у коме је изнет предлог да се прво изврши миропомазанје краља Петра у манастиру Жича, а потом чин крунисања у Београду.²⁰

¹⁹ Цариградски гласник, 1904, X, 23, 1.

²⁰ Исто, бр. 30, стр. 3.

Бројеви 35, 36 и 37 подробно извештавају о крунидбеној церемонији. Број 35 од 27. августа, доноси текст *Крунисање Њ.В. Краља Петра – Програм свечаности 7, 8, и 9. септембра о.г.* То је у ствари само први део чланка који саопштава предвиђени програм, укључујући припремне моменте и сам чин крунисања, док је наредне седмице, саопштен протоколарни део светковине након крунидбеног обреда.

Укратко: „Осмог септембра извршиће се свечани чин крунисања Њ.В. Краља Петра I. Свети обред миропомазања Краља извршиће се у старославној седмовратној Жичи после крунисања, 14. септембра о.г.”

Следи детаљан програм протокола са сатницом, почев од 5 часова и тридесет минута 7. септембра, када ће бити извршен пренос краљевих знакова, – круне, скиптра, државне јабукe, краљевске заставе и плашта из двора у Саборну цркву, што ће бити пропраћено пуцањем из 21 топа, свечаним постројавањем почасне гарде, подизањем заставе и музиком. Краљеве знакове дочекаће митрополит и други црквени великодостојници, одевени у свечане одежде. После постављања краљевских знакова, почеће бденије са освећењем, уз учешће свих присутних духовника. Следећег дана у зору огласиће се поново топовски пуцањ, као при каснијем поласку краља из двора ка Саборној цркви и свечаној поворци.

У чланку су изнети сви добро разрађени и прецизно осмишљени детаљи, из чега се види да је читава церемонија до танчина испланирана, на достојан и достојанствен начин.

Иако је крунисање српског краља у мирнодопским условима и без икаквих политичких претензија усмерених против било којег народа и државе требало да изазове, ако не симпатије, а оно бар позитивне реакције укупне међународне јавности, ипак се догодило да оно понегде буде пропраћено злурадим и ничим изазваним подсмехом.

Један од срамних примера на који начин је био пропраћен један тако велики и узвишени чин у животу угњетаваног и напаћеног народа, који је ретко кад имао прилике за саборни понос и радост, јесте карикатура крунисења краља Петра Карађорђевића, објављена у једном немачком листу. На њој је приказан српски владар обучен у отрцану српску ношњу, како стоји у цркви с главом нагнутом ка Светом престолу, док га патријарх Српске Православне Цркве, уместо помазивања Светим миром, посипа прашком против бува.²¹

²¹ *Мала књига велике мржње – Речник србофобије*, приредио Владимир Димитријевић, Београд 2010, насловна страна.

Но, вратимо се нашој теми, чији је највећи прилог дуга и садржајна репортажа са прве стране броја 37. од 10. септембра, 1904. године, објављена два дана после крунисања.

На два ступца, почев од прве стране листа, на којој су иначе редовно и објављивани важни написи од српског националног значаја, освануо је чланак *Крунисање Његовог Величанства Краља српског Петра I*. Уз наглашавање да је крунисање веома важан државни чин. „Руски цареви крунишу се од искони у Москви, француски краљеви су се крунисали у Версају, а српски краљеви крунисани су у Жичи. Њих је било седморица, а за свакога су отворана нова врата на цркви. У тој цркви, повеснички знатној седмобратној Жичи, миропомазаће се 15. овог месеца и данас у Београду, новој престоници нове Србије крунисани Краљ Српски Петар Њ. В. Петар I. И крунисање српског краља извршено је сјајано, али највећи сјај био је у томе што је Краља Петра окруживала при том свечаном чину велика љубав народа. (...) Србија слави први век свог обновљења, слави је и школа и црква и све установе. Прославио је лично и Краљ својим крунисањем, а устраје ли овако као до сада, пође ли му за руком да и своју децу, нарочито наследника Престола васпита у истом духу, да би му на миру могао оставити да настави започети очев рад, онда ће тиме најлепше крунисати своје краљевање, јер ће цела Србија имати довољно јемства у будућност бољу и лепшу од недавне прошлости. Живео Крунисани Краљ српски, Његово Величанство Петар I и Његов светли Дом!”

И овај прилог има свој наставак у следећем, 38. броју, где је под истим насловом, готово на читавој првој страни детаљно описано спровођење раније најављеног програма тридневне светковине, којој су присуствовали представници разних народа: Хрвати, Чеси, Бугари, Словенци, а посебно је наглашено како су свечано дочекани црногорски престолонаследник Данило и кнегиња Милица, који су одсели у Двору.

Чланак *Краљева реч* садржи престону беседу коју је краљ Петар одржао на отварању Народне скупштине, 3. новембра 1904. Занимљив је коментар Уредништва: „Благодарећи приликама у којима смо, ми у нашем листу можемо донети сада исту беседу само у изводу.”

Из скраћеног текста који је објавио „Цариградски гласник”, издајамо неколико одломака: „Веран традицијама старих српских Краљева, ја сам у обновљеној Србији обновио и стари свети чин Краљева крунисања, те сам се о Малој Госпођи, са благословом наше Свете Цркве, у београдској Саборној цркви крунисао. (...) После сто година, народ у Србији салио је од гласника свога препорођаја

– Карађорђева топа, краљевску круну и овим крунисао дело отпочето под великим својим Вождом. (...) Као првовенчани краљ обновљене Србије, ја сам отишао у Студеницу да се поклоним моштима првовенчаног Краља старе Српске Краљевине, а потом у другој лаври, седмовратној Жичи, примио на се печат Духа Светога, свето миро. (...) Мило ми је што вам могу изјавити да су одношаји Србије према другим државама, а нарочито према суседној монархији, исправни и пријатељски.²²

Наше традиционалне симпатије према једноверном и једнокрвном руском народу појачале су се у још већој мери, с обзиром на околности у којима се велика словенска царевина сада налази.

Сродничке везе и везе пријатељства које ме везују за Цетињски двор и Црну Гору, остају трајне и непоколебљиве. (...) Рад на унутрашњим реформама велики је и простран је и од највећег је значаја за напредак и развитак Србије, као и за њен међународни положај и углед. (...) Стојећи пред закључивањем нових трговинских уговора, моја ће се влада старати да и поред тешког положаја у који су доведене нарочито агркултурне земље, обнови и сачува уговорне трговинске везе са осталим земљама. (...) Живела Србија, живео српски народ!²³

Био је то крај помног извештавања о активностима и кретању краља Петра, који је затим, као и његови потомци, у листу спорадично помињан, док је сама Краљевина Србија и даље остајала редовно присутна у мислима и писању уредника, новинара и сарадника „Цариградског гласника”.

Међу каснијим прилозима, пре свега, издвајамо два занимљива чланка објављена у истом броју.

Напис *Српски престолонаследник у Русији*, од 24. октобра 1908: „Пут кроз Русију и бављење српског Престолонаследника Ђорђа у Петрограду прави је тријумф. Не памти се да је у Русији за последњих десетак година ико срдачније и одушевљеније дочекан од народа, штампе, политичара, па и највиших дворских кругова и самог цара, као што је дочекан наследник српског престола. Краљевићево бављење у Русији обележено је анексионом кризом и он је тамо свакако ишао ради тражења подршке и ослонца.”

Извештај се завршава вешћу: „Расположење Думе према захтевима Србије и Црне Горе је изврсно. Шефови свију странака држе се

²² Мисли се на Османско царство

²³ Цариградски гласник, 1904, X, 46, 1.

чврсто гледишта да ни под којим условима ме треба признати анексију Босне и Херцеговине.”

Поводом извесних лажних гласина у Аустрији да је стање у Србији нестабилно и да у народу влада незадовољство према династији Карађорђевић, у чланку *Немци о Њ.В.Краљу Петру и престолонаследнику Ђорђу*, „Цариградски гласник” преноси писање једног од најугледнијих листова у Немачкој, „Франкфурфтер Цајтунг”. Издвајамо: „Краљ Петар је остао при своме начелу да влада строго уставно и у том погледу не може му се ништа пребацити. (...) Престолонаследник Ђорђе, млад човек ватрене крви, задобио је са своја два распаљива говора пред хиљадама патриота, срце народа на јуриш. Не само у Београду, већ и у унутрашњости Србије, где су демонстрације против Аустрије биле још бурније, редовно су чињене одушевљене овације старом Краљу и Дому Карађорђевића. Неосноване су све верзије о могућности промени династије. Положај династије Карађорђевића одлучно се утврдио. То је појава која у овим критичним данима у Србији заслужује да се забележи.”²⁴

Само пет месеци касније, династији Карађорђевић нанет је изненадни, али не и пресудни ударац.

Чланак *Српски престолонаследник* објављен у броју 12, од 20. марта 1909. године, доноси алармантну вест о томе да се принц Ђорђе одрекао права на српски престо који му је припадао као старијем сину краља Петра. Прилог започиње забрињавајућом констатацијом: „Прошла седмица донела је Србији велики догађај. Сасвим неочекивано и у најнезгодније време, престолонаследник Ђорђе одрекао се свога права на српски престо, својевољно је поднео оставку на свој досадашњи чин.” Прилике су га определиле да тако поступи. Сви напори да тргне своју оставку нису успели. У недељу, 15. овог месеца краљ је уважио његову оставку и прогласом објавио српском народу ту промену у редоследу наслеђа. Краљевић Александар постао је тога дана српски престолонаследник. Из чланка који следи за овим, читаоци ће сазнати за појединости тога великог догађаја. Овде ћемо само рећи своју оцену о њему, уверени да говоримо из душе преко два милиона отоманских Срба. Ми јако жалимо што се краљевић Ђорђе одрекао српске круне и српског престола. Ми налазимо да је то велика штета и за Србију и за цело Српство. Наше је дубоко уверење да је у његовој особи изгубљен добар српски владалац, један од оних и онаких из давне и светле српске прошлости. Краљевић Ђорђе Карађорђевић је

²⁴Цариградски гласник, 1908, XIV, 43, 1.

права отворена и одлучна природа. Он не зна за кривудања и увијања. Он то не трпи ни код других. Упитан пре неколико дана од једног америчког новинара шта највише мрзи, одговорио је: „Улагивање”.

Наводећи затим примере часног држања принципијелности и одважности несужењог престолонаследника, Уредништво подсећа на његову одлуку да одбије годишњу апанажу од 360.000 динара из државне касе која је требало да му буде додељена одлуком Народне скупштине.

Као посебно важно, издвајамо: „Када је анексијом Босне и Херцеговине цео српски народ као један човек почео да се спрема за неравну, али одлучну борбу против варварске Аустрије, престолонаследник Ђорђе је, не водећи рачуна о себи, одлучно стао на чело тог покрета, готов да ухвати за то нож и да положи живот за народ свој. Он је доиста био персонификација целокупног српског националног отпора према Аустрији. И својом мисијом Петрограду, и у свим поступцима у овим тешким данима за Српство, он је задобио на мах душу целог српског народа који је гледао у њему, будућем владару свом, другог Карађорђа.”

Текст се завршава цитатом из принчеве оставке: „Одричући се на свагда свих права на престо, која ми по земаљском уставу припадају, ја ћу ипак бити увек готов да као Србин и војник свој живот принесем Краљу и Отаџбини.” (курзив: Ц.Г.)

Уз дубоко уверење да ће принц Ђорђе, као и увек пре тога, ову своју реч одржати, лист затим даје кратку биографију новог престолонаследника, принца Александра, рођеног 1888. године на Цетињу, уз коментар да он „има све услове да буде одличан владар и да у своје време, као Краљ српски, буде Србији и Српству од користи и да им служи за дику и понос.

Поздрављајући младог Карађорђевића, као престолонаследника српског, ми му из чистог братског срца, подносимо најлепше српске жеље за срећну и дугу владавину.”

Нажалост, „Цариградски гласник” неће дочекати почетак ни срећне, а ни дуге владавине краља Александра Карађорђевића, преставши да излази само неколико месеци након лепих жеља исказаних двадесетједногодишњем принцу.

На горњи чланак који је заузео централно место и два ступца, надовезује се напис *Оставка престолонаследника Ђорђа – Узроци и последице*, који садржи званично писмо оставке упућено председнику Владе, али у уводном делу прво је изнета оцена Уредништва да је принц Ђорђе „због свог мушког држања и родољубља, дуже време

био жртва разних клевета и измишљотина српских душмана, које су нарочито учестале после анексије Босне и Херцеговине.” Како „Гласник” наводи, једна од тих лажних клевета, објављена у београдском листу „Звоно”, јесте да је престолонаследник Ђорђе наводно одговоран за повреду дворског слуге Стевана Колаковића који је, од последица пада низ степенице, преминуо у болници.

Без намере да се брани од оваквих напада, принц Ђорђе је упутио посланицу Стојану Новаковићу, који се тада налазио на челу Владе Краљевине Србије, започету изјавом: „Узбуђен скроз неоправданим и неправичним инсинуацијама које је једна несрећна случајност изазвала у извесним круговима нашег јавног мњења, част ми је у одбрану, како моје досад ничим неокаљане части, тако и моје потпуно чисте и мирне душе, учинити Вам ову изјаву:

Најдубље проникнут неодољивим дужностима, које ми моја савест у овом тренутку налаже, у интересу Отаџбине, ја се одричем свих права и прерогатива које ми по Уставу припадају. Према томе, ја Вас молим, господине Председниче, да по њој поступите и да учините све што треба да добије највишу санкцију...”

После интегралног текста изјаве, подробно је описан несрећни случај са смртним исходом дворског слуге Стевана Колаковића, а затим указано на правну празнину, јер могућност оставке престолонаследника није Уставом била предвиђена. Лист даље извештава да је оставка упућена краљу Петру, да је он учинио све како би сина одговорио од одлуке, али је принц Ђорђе остао непоколебљив. Потом је и краљевић Александар с великим отпором примио нову обавезу, указујући на то да је његов старији брат достојнији од њега.

У последњој реченици овог дирљивог и драматичног написа стоји да ће оба принца пратити благослов народа српског.²⁵

Петровићи (Његови)

Рубрика *Стране вести* од 18. фебруара 1895. године садржи први допис у коме се књаз Никола помиње као централна личност, а посвећен је изјавама саучешћа које је поводом упокојења његове мајке, примио од најугледнијих личности међународне политичке сцене. Међу њима се налазе турски султан, руски цар, краљеви: Србије, Италије и Шпаније и други страни државници.

²⁵ Цариградски гласник, 1909, XV, 12, 1.

Поводом великих поплава које су током новембра 1895. године захватиле читав регион, у првом децембарском броју, „Гласник” извештава: „Књаз Никола који се од првог гласа да је поплава наступила, бавио у поплавленим пределима, повратио се тек 20. новембра на Цетиње.”

Међу занимљивије прилоге о књажевској породици свакако спада и допис свечаном обележавању 25-годишњице од оснивања женског института „Царица Марија” на Цетињу. „Прослави је присуствовао књаз Никола са књагињом Миленом и њиховом децом. Овом приликом измењени су телеграми између књагиње Милене и царице Марије Фјодоровне (цареве матере), а институту су дошли поздрави од царице Марије”, стоји између осталог.²⁶

О чврстом пријатељству царске династије Романових и владарске куће Петровића, утврђено и брачним везама, говори и чланак из броја 49. У рубрици *Цариградске вести*, на трећој страни, објављен је чланак *Имендан књаза Николе* који уствари превасходно говори о прослави имендана руског цара Николаја II, у капели Руског посланства у Истанбулу, уз наглашавање да је приликом возгласа помињано и име црногорског књаза Николе I што ће, како стоји, бити уведено као обичај.

Годину дана касније, у броју 48, рубрика *Стране вести*, под насловом *Црна Гора* извештава како је књажев имендан на Св. Николу прослављен на Цетињу, уз архијерејску литургију у Саборној цркви, којој су присуствовали сви чланови књажевске породице, после чега је уследило примање угледних званица и свечани обед у двору. О овом догађају лист ће извештавати и у каснијим годиштима.

У другом броју 1896. године у врху рубрике *Поглед по свету*, први пут објављене на насловној страни, што ни касније није била уобичајена пракса, под насловом *Србија и Црна Гора*, доноси вест да је српски ђенерал Милован Павловић, министар на располагању, по налогу краља Александра отпутовао на Цетиње да уручи књазу Николи Орден Светога Саве првога степена „којим га је краљ одликовао као српског песника и књижевника, каквим се заслужницима и издаје овај високи орден.”

Такође 1896. године посебном пажњом пропраћена је посета црногорског владара Србији. Овим прилогом, после годину и по дана од излажења „Цариградског гласника”, вести о српским владарима

²⁶ Цариградски гласник, 1895, I, 47, 7.

сасвим јасно и отворено, под крупним насловом и мимо било какве рубрике избијају на прву страну листа.

Чланак *Књаз Никола у Београду* садржи детаљан и исцрпан извештај, преузет из „Српских новина” од 13. јуна: „Његово височанство Књаз и господар Црне Горе и брда Никола I долази у походе нашем узвишеном Краљу и Господару 15. јуна. Његово височанство приспеће у српску краљевску престоницу са нарочитим возом између 8 и 9 сати преподне.(...) На железничкој станици дочекаће високог госта Његово Величанство Краљ.”

Даље следи списак угледних чланова краљеве свите, који ће присуствовати свечаном дочеку, као што су претходно поименично набројане и особе из пратње кнеза Николе. На читава два ступца прве, а у наставку и на два ступца следеће стране, наведена је сатница свих протоколарних и радних садржаја посете. Заједнички одлазак двојице српских владара у Саборну цркву, присуство свечаној седници Српске краљевске академије наука, посета Народној позоришту, посета Великој школи и дому Друштва Свети Сава, обилазак Војне академије, присуствовање витешком надметању и трци „Кола јахача”, уз свечане пријеме и завршну вечеру у двору – све је то дотанчина представљено и приказано, без икаквог коментара, али је сам новински прилог, тако детаљан и исцрпан, довољан позив на буђење националне свести и поноса.

Чланак *Црна Гора и Италија*, објављен 5. септембра 1896. у самом заглављу листа посвећен је романтичној вези напуљског принца и наследника италијанског престола Виктора Еменуела са црногорском књегињицом Јеленом. Поменути веренички пар изазвао је одушевљење код народа. „Цариградски гласник” наводи како се мајка италијанског принца зарекла да своме јединцу неће бранити брак из љубави, тако да је главни повод брака поменутог пара узајамна љубав.

„Књагињица је врло лепа, врло дражесна; веома љуби уметност, пише песме и црта лепе слике. Просто рећи, створила ју је природа да буде достојна краљица оне колевке средњовековне уметности и вештине.”

Но, да се одушевљење овом будућим међународним и међудинастичким браком не састоји само од романтичних представа, говори наставак чланка: „Има чиме се одушевљавају и они који хладно мисле, а то су државници и политичари. Они у овој брачној вези виде повод зближавању с Русијом...”

Како наводи историографска литература, књегиња Јелена Петровић, која је младост провела на руском двору, свог будућег супруга принца Виктора Еменуела III упознала је на пријему поводом венчања цара Николаја II.

„Званични лист књажевине Црне Горе 'Глас Црногораца' изашао је у свечаном руху 6. октобра и са српским бојама, у славу венчања књегинице Јелене. (...) Поменути лист описује свечаности при доласку принчевог ујака војводе од Ђенове, а затим лов који је приредио престолонаследник књаз Данило на Ријеци, на кок су били, на коме су били и сви страни посланици, црногорски министри и неки италијански официри...”²⁷ Овим детаљима почиње репортажа о свадбеним церемонијалима, о којима ће „Цариградски гласник” писати и у пар наредних бројева, преузимајући написе црногорске штампе.

У првом броју за 1897. годину, под насловом *Славље у Црној Гори*, објављен је језгровити приказ свечаног обележавања двестоте годишњице откако је „први Петровић – Његош у лицу владике Данила, изабран од стране народа за његовог духовног поглавара и световног владара (...) Из овог дома изашао је чувени Свети Петар (Петар Петровић I)²⁸, па владика Раде (Петар Петровић II), највећи српски песник. Ове две владике чине своје доба значајним нарочито зато што су се за њихове владе искоренили многи убитачни обичаји.”²⁹

Како даље стоји у кратком пригодном историјском осврту, наследник владике Рада, Данило I одвојио је световну власт од духовне и прогласио се за књаза, а другог поставио за митрополита. Књаз Данило, као и његов наследник актуелни књаз Никола много су учинили за укупан напредак Црне Горе.

Вест о уручењу акредитива новог посланика Србије г. Александра Машина на црногорском двору, на првој страни броја 12, од 1898. године, пропраћена је надахнутим коментаром: „Александар и Никола чврсто су загрљени, а у топлини тога загрљаја отопиће се студ безверја, безнадежности и очаја са срца узнемираних родољуба и процветати поносни дуб братимства и слоге на радост Србије и Црне Горе и на утеху покољења.”

У допису из Црне Горе од 3. октобра 1903. године, књаз Никола се помиње као водећи приложник „Друштва за потпомагање заната и трговине у Црној Гори” коме је даривао 1000 круна.³⁰ Из каснијих дописа, види се да је његова брига за ову значајну привредну установу била трајна.

Јуна 1904. године, у рубрици *Српски гласник* објављена је вест: „Глас црногорца” саопштава да је нарочити изасланик Њ. В. Краља

²⁷ Цариградски гласник, 1896, II, 39, 3.

²⁸ Канонизован као Свети Петар Цетињски

²⁹ Сигурно се превасходно мисли на крвну освету

³⁰ Цариградски гласник, 1903, IX, 40, 3.

Петра I г. др Јаша Ненадовић, предао 7.ов. м. у свечаној аудијенцији Вис. Књазу Николи I Орден Карађорђевој звезде.” После цитата беседе изасланика, текст саопштава и одговор Књаза Николе. „С најусрднијом захвалношћу примам из Ваших руку Орден Карађорђевој звезду којим ме је благоизволео мој мили зет – Ваш узвишени господар, Њ. В. Петар I, Краљ Србије мене првог одликовати. Ја ћу се овим одликовањем поносити као знамењем благодарности и пијетета Срба наспрам и у спомен оца Србије, великог Карађорђа...” Књаз Никола даље изражава посебну радост што ово вредно одличје прима из руку потомка чувене породице Ненадовић.

Највеће признање црногорском владару „Цариградски гласник” одао је у насловном чланку броја 13, од 25. марта 1905. године, под насловом *Црна Гора*. Текст садржи преглед развоја поменуте српске државе, уз оцену да она крупним корацима напредује. „Владавина књаза Николе, крај све оскудности у материјалним средствима његове државе, обележава се знатни културним напрецима. Непристрасни посматрач, који уз то добро познаје прилике у Црној Гори, мораће са хвалом и поштовањем да говори о владавини која је подигла многе основне школе, гимназију, богословију, женски институт итд. која је дала земљи одличан грађански законик, реорганизовала сасвим модерно народну војску и која је Црној Гори читавом мрежом изврских путева дала тип добро уређене државе...” стоји између осталог у овом заслуженом хвалоспеву, уз коментар да ће се оваквом преображају Црне Горе обрадовати сви добронамерни људи, у које Уредништво „с чашћу и задовољством” себе убраја.

Из осталих бројних прилога о династији Петровић, издвајамо и занимљиву вест, објављену на трећој страни броја 2, 1907. године под насловом *Краљица као уметница*. Реч је о италијанској краљици Јелени, бившој принцези Јелени Петровић, која је одлучила да на Млетачкој међународној изложби изложи неколико својих слика. У чланку се наводи да је она још у раној младости, док се школовала и боравила у Петрограду исказала свој сликарски таленат.

Посебним родољубљем, државничком пожртвованошћу, али и стилском лепотом одише *Прокламација кнеза Николе* поводом анексије Босне и Херцеговине:

„Црногорци

Ваше тужне двије сестре Босну и Херцеговину које прије тридесет година озарише зраци слободе, данас сасвијем истргоше из српскога загрљаја. Аусроугарска монархија замјени посједнуће тих двију покрајина коначним присаједињењем. Без њихове воље и пристанка,

одвукоше их туђем јату. Између вас и њих, између Црне Горе и Босне и Херцеговине учињене су сада међе међународне политичке подвојености. У Херцеговини остало је на хиљаде гробова у којима су се већ у прах распале кости ваше витешке браће Црногораца. По њима ће сада туђа нога да газе, а туђа ће рука да стеже руке браће Херцеговаца које су се с надом к вама пружале. Пред таквијем злим удесом српскога племена стегните ваша јуначка срца уз која горко плаче и моје за срцем Српства. (...) Моји храбри Црногорци, позивам вас да и до сада, као у свијем приликама, будете готови да ме потпомогнете и у највећим мукама које сам приправан до краја мога живота с вама дијелити за добро српскога народа.

На Цетињу, 24. септембра 1908. године.”³¹

* * *

Препуштајући личном читалачком увиду бројне друге напise ’Цариградског гласника’ у којима се помињу владарске куће Обреновића, Карађорђевића и Петровића, на крају ево и једне анегдоте, објављене под насловом *Књаз Данило и врачара*:

„Дочуо књаз Данило³² да се негде у Катунској нахији нека Јокна разгласила као вешта лекарица и врачара. Народ о њој чуда прича: како исцељује и лечи, како од смрти отима и из гроба вади. Онако наиван и лаковеран није ни видео да она само вара и глоби.”

Прича даље казује како је домишљати кнез, иначе намеран да код својих поданика искорени празноверје, направио договор са једним својим перјаником да се овај учини као да је болестан, а да се пак књаз преруши у сиромаша. Оде ти тако господар Црне Горе код врачаре Јокне по лек за свог наводног брата. Пошто је третман „исцељења” наравно био успешан, Јокна затражи обећаних 25 талира, али уместо њих, доби од књаза 25 тољага.³³

Љиљана Чолић

Кључне речи: Србија, Црна Гора, народ, династија, краљ, кнез

³¹ Цариградски гласник, 1908, XIV, 40, 1.

³² Кнез Данило I (1826–1860), први световни владар Црне Горе

³³ Цариградски гласник, 1906, XII, 35, 3.

Ljiljana Čolić

SERBIAN DYNASTIES IN *CONSTANTINOPLE GAZETTE*

The three Serbian sovereigns, two in Serbia and one in Montenegro, whose rulings affected the time of publication of the „Constantinople Gazette” as well as their family members, were mentioned on several occasions and various reasons. The reigning houses of Obrenović, Karadorđević and Petrović were a regular theme, and their activities were followed with due care. Somehow, for Serbian people in Ottoman Empery was certainly easier to carry the burden of the foreign administration with a view of two free and independent Serbian countries.